

**UNIVERSITATEA „ OVIDIUS “ CONSTANȚA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ**

**VIATA UMANA IN PERSPECTIVA MÂNTUIRII
TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT**

**COORDONATOR:
PR. PROF. UNIV. DR.
RADU DUMITRU**

**DOCTORAND:
PR. NASTASE I. MARIUS IONUȚ**

**CONSTANȚA
2008**

VIAȚA UMANĂ ÎN PERSPECTIVA MÂNTUIRII

Am pornit la întocmirea acestei lucrări cu gândul de a arăta că viața umană își are începutul, continuitatea și susținerea în Dumnezeu Cel întreit în Persoane. Orice act care privește viața pământească a omului trebuie raportat la Dumnezeu. Viața pământească nu este ultima realitate și, de aceea, ea trebuie privită în perspectiva mântuirii. Plecând de la învățăturile desprinse din Revelația supranaturală cuprinsă în Sfânta Scriptură și în scrierile Sfinților Părinți, putem afirma că lezarea sau distrugerea vieții umane pot periclita grav mântuirea omului. Viața în trup este locul în care omul își lucrează mântuirea, prin efort personal și cu ajutorul harului divin prin Sfintele Taine, în Biserică.

Consider că am reușit să arăt care sunt amenințările care privesc viața în trup în societatea actuală secularizată și să prezint poziția Bisericii Ortodoxe față de fiecare dintre acestea. De asemenea, am considerat necesar să prezint și remediile duhovnicești care sunt oferite de Biserică membrilor săi pentru apărarea, ocrotirea și susținerea vieții umane în trup.

În capitolul I, am abordat problema sfințeniei vieții umane. Originea vieții umane se află în Dumnezeu cel întreit în Persoane. Viața dobândită de om s-a născut din iubire. Analogia dintre Dumnezeu și lumea creată, dacă aceasta este posibilă, este cea mijlocită de iubire.

Deodată Unitate și Treime, Dumnezeu este comuniune și comunicabilitate. Dumnezeu, ca Ființă purtătoare a vieții celei desăvârșite, a împărtășit și altor creaturi darul vieții. Viața omului a fost legată de cea a Creatorului său.

Viața fiecărei persoane este sacră, căci ea a fost creată de Dumnezeu în scopul participării la propria-I sfințenie și poate reflecta prezența și măreția lui Dumnezeu în adâncimile ei. Înzestrată cu sacralitate de la zămislirea ei, viața umană își găsește ultimul sens, adânc ei semnificație spirituală, în căutarea sfințeniei, în menținerea comuniunii cu Dumnezeu. Sacralitatea vieții își are temeiul în Dumnezeu. Sacralitatea vieții își are temeiul în Dumnezeu și este o expresie a iubirii Sale.

Taina vieții, izvorând din Însuși Cuvântul lui Dumnezeu, continuă, din nefericire, să nu fie înțeleasă și, mai cu seamă, în zilele noastre. Parcă niciodată nu s-a simțit atâta nevoie de a pătrunde cu mintea luminată de credință în înțelesul acestei taine.

Conștiința creștină vede în viață un dar divin fundamental și consideră drept datorie morală, tot atât de fundamentală, să o slujească în plinătatea și unitatea ei. Viața umană, ca cel mai mare dar făcut omului de Dumnezeu, este atât de prețioasă pentru că tot ce face și creează omul se datorează, în primul rând, faptului că este ființă vie, că este purtător de viață. Dumnezeu nu este numai dătătorul vieții, ci și Cel care poartă grija de viața noastră. Nici după ce omul a păcătuit, Dumnezeu nu a încetat să asigure omului viața, căci Dumnezeu este „apărătorul vieții”(Ps. 26, 2).

Cel dintâi drept fundamental al omului este dreptul la existență și, deci, la viață. Dreptul la viață constă în îndreptățirea pe care o are fiecare persoană umană de a trăi și de a i se respecta viața de către semenii săi.

Omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu, darul vieții sale fiind împodobit cu atributele superioare ale cugetării și sensibilității, cu puterea de a înșelege, de a cunoaște, de a vibra în fața suferinței, bunătății sau frumuseții și tinde spre asemănarea cu Dumnezeu. Numai legătura cu Dumnezeu îl menține și-l promovează pe om în viață. Omul este creat pentru veșnicie, iar viața lui trebuie să o trăiască în perspectiva mântuirii.

Firea omenească are două componente esențiale: sufletul și trupul. Trupul este condiția viețuirii omului în timp și spațiu; el nu este temnița sufletului, nici organul său, ci, împreună cu el, constituie ființa umană.

Viața omului se desfășoară în trup. Trupul este organul prin care se manifestă conduita noastră morală, căci la judecată vom fi judecați după faptele noastre săvârșite în trup.

Somatologia nou-testamentară evidențiază faptul că și trupul exprimă persoana. El nu este doar un obiect al acestei lumi, ci fundamental cineva, manifestarea, limbajul unei persoane. Este suflarea care poartă gândirea, e înaintarea și popasul care structurează timpul și spațiul. Învățătura creștină arată valoarea și rolul trupului în iconomia mântuirii.

Omul are îndatorirea de a păstra și respecta viața sa în trup și a semenului său, frate cu el de creație, creatură a aceluiași Dumnezeu. Dreptul firesc la viață trebuie recunoscut de semen, nu afirmat pasional.

În acest scop, am prezentat și argumentele care demonstrează și înățăresc valoarea vieții umane în trup.

Primul temei doctrinar al valorii vieții umane în trup îl constituie faptul creării omului după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Dumnezeu l-a creat pe om printr-un act special(Facere 3, 27). Geneza precizează că actul de creare al omului e un act special și în partea lui referitoare la trup. Actul de creare a lui e un act deosebit de crearea naturii. Dumnezeu a făcut trupul luând țărână din pământ, deci, n-a poruncit, simplu, pământului să-l producă. Din acest fapt deducem că

omul are o poziție specială nu numai față de natura din care e luat trupul lui, ci și în raport cu Dumnezeu.

Omul a fost creat de Dumnezeu după chipul Lui. Chipul nu trebuie limitat numai la spiritualitate, ci el aparține omului întreg. În reciprocitatea lor, sufletul și trupul, în reciprocitatea lor, prin viețuire virtuoaasă, cu ajutorul Sfântului Duh, prin spiritualizare progresivă vor lumina chipul lui Dumnezeu în om, întunecat prin căderea în păcat.

Chipul lui Dumnezeu în om constituie un dat ontologic în virtutea căruia omul devine capabil de comuniune cu Dumnezeu. La demnitatea de chip, prin suflet, participă și trupul. După despărțirea fizică de trup, sufletul păstrează în sine „chipul trupului” cu care a fost pe pământ. Așa se și explică de ce, la învierea de obște, fiecare suflet își ia trupul său nesticăcios.

Al doilea temei doctrinar se referă la faptul că trupul este componentă esențială a ființei și vieții umane. Trupul nu este un simplu organ firesc de manifestare a vieții sufletului. Trupul este condiție a viețuirii omului în timp și spațiu, nu este un simplu instrument al sufletului. Trupul își are contribuția lui chiar la realizarea dialogului interuman.

Viața trupului face parte constitutivă din viața sufletului nostru. Fără trup, spiritul uman n-ar putea mișca prin sine lumea, n-ar putea modifica mișcărilor ei. Participând la suflet ca subiect, trupul nu poate fi definit ca un obiect, pur și simplu. Trupul omului nu e numai materie, ci materie subiectivizată.

Al treilea temei doctrinar afirmă că între trup și suflet este o legătură foarte strânsă în viața pământească, o încopiere care are loc datorită sufletului. Trupul nu este creat de Dumnezeu înainte de suflet, dar nici sufletul nu începe să existe înainte de a începe să se formeze trupul său individual adecvat. Implicarea foarte intimă a sufletului și a trupului își are originea în începutul concomitent al existenței lor. E adevărat că Geneza ne spune că Dumnezeu a format întâi trupul din țărână și apoi i-a insuflat suflare de viață, dar aceste cuvinte trebuie să le înțelegem că, de când a început să se formeze trupul omenească, a avut insuflat în el sufletul prin care Dumnezeu a contribuit, în mod special, la realizarea organismului biologic uman.

Unirea sufletului cu trupul se face într-un mod tainic și nepătruns de mintea omenească. Această unire, legătură strânsă dintre suflet și trup nu se sfârșește odată cu întreruperea vieții pământești, căci, după asemănarea trupului înviaț al lui Hristos, trupurile omenești vor învia într-o formă proslăvită, unindu-se cu sufletele lor, spre a primi răsplata veșnică pentru ce au lucrat bine sau rău.

Temeiul hristologic și soteriologic este al patrulea argument al valorii vieții umane în trup. Persoana Mântuitorului Hristos este sursa

întregului univers. Iubirea lui Dumnezeu se revarsă asupra tuturor oamenilor, Hristos fiind Omul central Care-i polarizează pe toți semenii Săi pentru a le dăruia viața și puterea Sa de jertfă, de înviere și de slavă.

Întruparea, adică deplina unitate dumnezeiască-omenească realizată în Iisus Hristos, a devenit izvorul noii vieți a lumii. Iisus Hristos și-a asumat firea omenească în afară de păcat și a vindecat umanitatea de urmările pe care le-a avut asupra ei păcatul.

Răstignirea Domnului și fapta crucii devin temeuri pentru apărarea vieții și indică modul în care, încă de pe pământ, omul poate trăi o viață înaltă de răstignire morală cu Hristos, de răstignire a patimilor lui egoiste și poate lucra într-o astfel de viață pentru mântuire.

Viața umană îmbogățită, diversificată prin Întrupare și moarte pe cruce ni se dăruiește prin Înviere. Învierea lui Hristos este plină de viață și lumină adusă omului și lumii, pentru că este o viață de participare la viața lui Dumnezeu. Hristos varsă prin umanitatea Sa deplin pnevmatizată de după înviere viața Duhului în noi toți. Trupul înviat al lui Hristos este un izvor de putere în lupta împotriva patimilor.

Al cincilea temei doctrinar rezultă din faptul că, în viața în trup, ne agonisim sau ne pierdem mântuirea. Mântuirea subiectivă o realizează omul în stadiul vieții pământești.

Viața omenească este trăită deplin numai dacă este pusă în legătură cu Dumnezeu. În vremea noastră, există concepții care proclamă îndumnezeirea fără a pune preț pe valoarea vieții omenești, în timp ce altele vorbesc despre umanizarea omului, în opoziție cu îndumnezeirea acestuia. Potrivit antropologiei creștine, orice definiție a omului este greșită dacă nu pune preț pe valoarea vieții omenești pe care Dumnezeu Însuși a prețuit-o și și-a asumat-o, iar, pe de altă parte, dacă nu ia în considerare deschiderea omului către Dumnezeu.

Hristos este calea care duce la viață și adevărul care mărturisește despre viață și care, trăit, dăruiește viața. Viața pe care o are Hristos, ca Domn al vieții, ni se împărtășește în Biserică-Trupul Cel tainic al Domnului-prin intermediul Sfințelor Taine în care se împărtășesc puteri dumnezeiești. Viața sacramentală a credincioșilor, petrecută în sânul Bisericii, trebuie să meargă concomitent cu viața în virtute. Fiecărui act de voință i se adaugă harul Sfântului Duh și, treptat, omul este pătruns de lucrarea lui Dumnezeu.

Al șaselea temei doctrinar afirmă că trupul este destinat învierii și slavei dumnezeiești. La învierea de obște, sufletul își va lua trupul avut de om pe pământ, dar nu trupul stricăcios. Cei care se vor bucura de vederea slavei lui Dumnezeu se vor bucura și cu „chipul trupului” purtat de suflet, iar cei condamnați la chinuri veșnice vor suferi nu numai în suflet, ci și în trup.

Moaștele sfinților sunt dovada că și trupul este destinat învierii și slavei. Unitatea naturii omenești este și ea un temel al învierii trupului. Legăturile dintre suflet și trup sunt atât de puternice și de organice încât nemurirea nu poate rămâne un atribut exclusiv al sufletului. Unitatea trup-suflet nu e posibilă după moarte decât prin învierea trupului.

Alt temel al învierii trupurilor este judecata pe care Dumnezeu o va face faptelor oamenilor. Aceste fapte nu aparțin nici numai sufletului, nici numai trupului; ele aparțin omului întreg, adică unității umane psihofizice. Se cuvine, deci, ca și trupul și sufletul să fie judecate pentru ce au făcut pe pământ.

Viața omului trebuie privită în dimensiune eshatologică. Viața pământească este „timpul semănatului”, al sporirii și înmulțirii talanților. De aceea, trebuie să valorificăm orice clipă a vieții pământești, în sensul de a acorda valoare fiecărei clipe trăite în viața pământească, nu de a face valoare în sine din însăși viața pământească. Tâlharul de pe Cruce s-a mântuit într-o clipă. Aici, pe pământ, creștem forțele noastre spirituale și putem ajunge la „starea bărbatului desăvârșit și a deplinătății lui Hristos”(Efeseni 4, 13).

Capitolul al doilea al lucrării dezbate problema deviațiilor morale legate de viața intimă și de familie. În zilele noastre, creștinul își urmărește scopul vieții sale într-un anumit context social și cultural-spiritual, marcat printr-un număr mare de mutații în toate domeniile activității umane. Astăzi există, din nefericire, un crescendo al trăirii biologice a cărui preocupare principală o constituie cele legate de hrană, îmbrăcăminte, plăcerile legate de viața omului, plăcerile legate de sex, cu tot cortegiul practicilor și formelor.

Deviațiile morale desfigurează viața somatică și spiritual-morală a celor împătimiți. Am împărțit deviațiile morale în: cele legate de viața conjugală și de familie și cele legate de viața intimă.

Prima deviație morală legată de viața conjugală și de familie o constituie avortul. În sufletul omului, Dumnezeu a pus legea iubirii dintre bărbat și femeie; dorința de iubire, de contopire se împlinește prin căsătorie. Căsătoria și familia au un caracter sacru, acest caracter de sacralitate fiind pus în evidență și de faptul că familia umană are ca prototip însăși familia divină a Sfintei Treimi care are drept caracteristici iubirea desăvârșită, comuniunea, unitatea și egalitatea Persoanelor. Instituind familia, Dumnezeu i-a oferit omului șansa de a deveni colaborator al Său în lucrarea de permanentă creație a vieții.

Procrearea este o binecuvântare a lui Dumnezeu. Ea rămâne o menire vrednică de împlinit de către cei doi soți și este o menire naturală și sfântă a vieții conjugale. În actul iubirii conjugale, se întâlnește taina căsătoriei cu taina nașterii de prunci. Copilul constituie punctul central în

viața părinților. Copiii reprezintă pentru părinți marea dimensiune a vieții, iar misiunea și sarcina lor rămâne misiunea jertfei.

Privind viața umană ca o taină a lui Dumnezeu, se pune întrebarea: când începe viața omului? Această problemă a fost îndelung discutată. Biserica Ortodoxă, bazându-se pe mărturii biblice, ale Sfinților Părinți și pe argumente științifice, a afirmat dintotdeauna că viața umană începe odată cu concepția care face frontieră comună cu fertilizarea. Antropologia ortodoxă cheamă la recunoașterea calității de persoană a omului din momentul concepției care trebuie recunoscută ca fiind simultană cu fertilizarea și respinge avortul în orice stadiu, indiferent dacă fetusul este format sau neformat.

Avortul este un atentat împotriva vieții umane. În societatea actuală secularizată, întreruperea cursului sarcinii este văzut ca un drept al femeii de a refuza procrearea, în virtutea respectului datorat libertății individuale a femeii și a vieții sale private.

Sunt și anumite „cazuri problemă” care generează opinii contradictorii în rândul multor creștini în ceea ce privește avortul: sarcina ectopică, eclampsia sau cancerul uterin; stresul psihologic trăit de mamă în timpul sarcinii; sarcina rezultată din viol sau incest; diagnosticarea fătului cu un defect genetic conform căruia copilul se va naște cu serioase handicapuri fizice sau mentale. În cazurile de sarcină ectopică, eclampsie sau cancer uterin, cazuri în care viața femeii este pusă în pericol, singura soluție este de a salva viața femeii, altfel pierzându-și viața atât ea, cât și copilul pe care îl poartă. Intenția directă nu este de a omorâ copilul, ci de a salva viața mamei. În privința celorlalte cazuri: stres psihologic, viol și incest și anomalii genetice, viața femeii nu este pusă în pericol, deci, avortul nu este justificat.

Biserica Ortodoxă consideră infanticidul liber consimțit o crimă, un asasinat conștient și liber contra vieții. Sfinții Părinți iau poziție fermă împotriva avortului, considerându-l ca fiind cel mai mare păcat pe care îl poate comite cineva în lume. Proscrierea avorturilor de către canoanele Sfinților Părinți au implicații dramatice pentru practica medicală contemporană. Printre altele, duce la o fermă condamnare a screeningului prenatal și a avortului, o practică ce a devenit nucleul profesării seculare a medicinei și a înțelegerii sociale secularizate a parentajului responsabil.

A doua deviație morală legată de viața conjugală și de familie este contracepția. Teologia morală scoate în evidență întregul cortegiu de nelegiuiri ale atitudinii anticoncepționale. Înainte de căsătorie, sexul premarital și contracepția duc la desfrâu. Odată cu inaugurarea căsătoriei, prin metodele sterilității voluntare, soții acceptă plăcerea ca un scop în sine al legăturii conjugale care legitimează intervențiile capabile să pună piedici în calea transmiterii vieții.

Abaterea voită de la binecuvântarea procreării și susținută prin mijloace concrete este o deviație morală și fizică care pune în primejdie atât viața matrimonială, cât și viața fizică și, cu atât mai mult, pe cea morală și duhovnicească a celor doi soți sau parteneri.

Planingul familial, ca metodă de lucru în societatea zilelor noastre pentru planificarea vieții de familie, mai exact, pentru planificarea vieții intime a celor doi în familie, are ca obiectiv principal disocierea sexualității de procreație.

În cadrul contracepției, distingem sterilitatea voluntară realizabilă prin metode artificiale de contracepție cum ar fi: contraceptivele de barieră(condomul, diafragma, capișoanele), contraceptivele hormonale(pilula estroprogestinică), spermicidele, bureții și spălăturile vaginale, folosirea interceptivelor(minipilula, pilula de a doua zi, progestinicii cu administrare „depot” sau ca implant cutanat, steriletul), contraceptivii(RU 486, numită și „pilula după o lună”) și sterilitatea involuntară: metoda ovulației sau BILLINGS, metoda OGINO-KNAUS(metoda calendarului).

Referitor la sterilitatea involuntară, pe lângă sterilitatea naturală a femeii, putem vorbi de un altfel de sterilitate care nu poate fi condamnată: există căsnicii fără copii în care cei doi soți sau unul din cei doi să nu fi urmărit aceasta, ci sterilitatea lor să se datoreze unor factori independenți de voința lor.

Contracepția și sterilizarea voluntară nu reprezintă probleme morale pentru bioetica seculară. Etica sexuală contemporană are contracepția și avortul drept osii principale; întrucât sarcina poate strica multe planuri de viață, contracepția este acceptată ca parte integrantă a autodeterminării. Lumea contemporană se pare că merge după principiul: fă ce te face să te simți bine, fă ceea ce te face fericit, atâta timp cât îi respecti pe cei implicați.

Creștinismul abordează contracepția dintr-o perspectivă radical diferită. Etosul tradițional creștin al reproducerii țintește oferirea de prunci lui Dumnezeu în iubire și sacrificiu de sine.

Abordarea creștinismului tradițional a problemei limitării numărului de copii e una indirectă, prin posturile care fac parte din ascetismul creștin, chiar și în cadrul căsătoriei. Limitarea numărului copiilor, chiar printr-un post conjugal, dacă este întreprinsă în spiritul indulgenței față de sine sau fără încredere în Dumnezeu, se îndepărtează de la țintă.

Între deviațiile morale privind viața intimă, am amintit, în primul rând, de homosexualitate. Perechea umană formată dintr-un bărbat și o femeie este fundamentală pentru viața omenească și anume pentru caracterul comunitar-social al ființei și vieții umane. Pentru că omul se

completează reciproc, Adam și Eva sunt omul deplin. Cele două aspecte: masculin și feminin sunt inseparabile.

De-a lungul timpului, s-au dat mai multe interpretări homosexualității. Între aceste interpretări, cel mai des întâlnită este cea care o consideră dependentă de dispoziții înnăscute (concepția biologică). Concepția psihiatrică este o altă interpretare a homosexualității. A treia interpretare dată homosexualității este concepția psihologică.

După învățătura ortodoxă, homosexualitatea este un act contra firii, iar, în fața lui Dumnezeu, o nelegiuire, adică un păcat greu împotriva lui Dumnezeu.

Poziția Bisericii Ortodoxe este aceea că toate faptele homosexuale sunt inacceptabile din punct de vedere moral; ele denaturează scopul și funcțiunea firească a organelor trupești, nu au nici o valoare procreatoare și reprezintă o parodie a unirii într-un singur trup.

Trebuie să facem, totuși, o distincție clară între act și orientare. Homosexualitatea poate fi cauzată genetic sau de către mediu sau, mult mai probabil, și genetic și de către mediu. Persoanele cu această orientare sunt, în sensul cel mai deplin, persoane care poartă chipul lui Dumnezeu și tind spre asemănarea divină. Mai ales atunci când încearcă să-și schimbe orientarea sexuală sau continuă în lupta lor de a-și păstra castitatea, ele au nevoie de sprijinul, de sfatul și dragostea Bisericii.

Cu toate că această condiție homosexuală este, adesea, ireversibilă, orientarea fiind permanentă, Biserica Ortodoxă nu poate scuza manifestările exterioare ale acestei orientări, chiar în cazul unei relații stabile.

Homosexualitatea este o patimă care tulbură, siluiește și strâmbă firea umană prin consecințele dezastruoase pe care le are asupra omului și asupra speciei umane.

O altă deviație morală legată de viața intimă este pedofilia. Pedofilia înseamnă homosexualitatea îndreptată spre copii. Vârsta fragedă, curățenia copiilor atrag asupra lor pe homosexualii fanatici agresivi. Procedeele pedofililor sunt nuanțate și diferite, reușind să se introducă în case bune sub masca unor dascăli, misionari sau chiar sub masca unor oameni ai religiilor.

Limitarea numărului de copii născuți pornește de la anumite ideologii antinataliste, mai vechi sau mai noi, despre care m-am ocupat în capitolul al treilea. Malthusianismul și neomalthusianismul sunt două dintre ideologiile pe care le-am abordat și combătut în acest capitol.

Malthusianismul este o ideologie care se opune principiilor creștine favorabile vieții și familiei. Întemeietorul ei, Thomas Robert Malthus, susține că: numărul populației este limitat de mijloacele de trai; când mijloacele de trai sporesc, crește și populația și, ca urmare, trebuie împiedicată suprapopularea. Preîntâmpinarea creșterii populației se poate

face prin mijloace preventive, cum ar fi abținerea de la căsătorie și abstința voluntară. Foametea, epidemiile și războiul erau privite ca niște mijloace binevenite ale naturii.

Neomalthusianismul este o formă modernă a malthusianismului și recomandă, pentru prevenirea crizei, metode mai rafinate prin mijloace preventive: fraudă sexuală, manopere anticoncepționale, avortul și celibatul și prin mijloace represive: castrarea pe cale operatorie, sterilizarea chimică.

Malthusianismul și neomalthusianismul vorbesc de acel „baby boom” al popoarelor în curs de dezvoltare care ar putea amenința bunăstarea marilor puteri economice. Pilula a devenit, în acest context, o armă politică și un mijloc de dominare economică.

Reținem faptul că, în interiorul acestei probleme care atinge viața și destinele popoarelor, trebuie să se afle un apel moral. Problema poate avea doar o soluție morală, prin educarea la procreare responsabilă.

Medicina a fost antrenată, de-a lungul timpului, de ideologii și practici antinataliste. S-a început cu propaganda și difuzarea contraceptivelor, s-a trecut la avort și s-a ajuns la sterilizarea voluntară. Avortul este calea de scăpare a maternității nedorite. Sterilitatea este prezentată ca o cale mai sigură, ca un fapt mai puțin traumatizant și ca un element ideologic eliberator.

Pesimismul propagat de malthusieni se opune creștinismului care învață că Dumnezeu n-a părăsit lumea după ce a creat-o, ci o ocrotește și poartă mereu grijă de propășirea ei. Malthusianismul tăgăduiește înțelepciunea, bunătatea, dragostea și atotputernicia lui Dumnezeu.

Ideologia malthusiană și neomalthusiană a condus la practici împotriva vieții umane, cum ar fi eutanasia.

Eutanasia este leagată de procesul de secularizare al societății noastre care se exprimă, mai ales, ca o formă supremă de revendicare a independenței omului față de Dumnezeu și consideră inutilă suferința și refuză simbolismul religios al morții. Moartea, pentru omul credincios, indică faptul că viața este așezată în mâinile lui Dumnezeu, într-un act de totală supunere.

Suferința, boala și moartea au un anumit sens în creștinism. Pentru creștinismul tradițional, suferința, boala și moartea sunt recunoscute ca fiind legate de păcat, iertare și mântuire. Creștinul știe că sănătatea nu-i folosește la nimic dacă nu este folosită în scopul mântuirii, iar suferința, boala și moartea nu trebuie să-l sperie, pentru că ele îi afectează numai trupul, dar nu-i poate ucide și sufletul.

Dacă Dumnezeu se folosește, uneori, de boală, spre binele nostru, o face pentru că boala este un mijloc potrivit pentru a-l trezi pe om din lăncezeala păcatului. Prin harul lui Hristos, boala trupului poate sluji drept leac pentru relele sufletului.

În termenii bioeticii secularizate, accesul la eutanasiere apare drept foarte plauzibil. De ce să nu fim liberi să murim atunci când vrem? În fond, moartea este a mea și doar a mea!

Termenul de „eutanasiere” este folosit în două expresii: eutanasierea activă și eutanasierea pasivă. Prin prima expresie se înțelege disponibilitatea medicului de a ucide sau de a asista la o sinucidere, adică implicarea acestuia în actul de suprimare a vieții. Prin a doua expresie vrea să se exprime eșecul efortului susținut de a prelungi viața unui om.

Nu este întâmplătoare așezarea vicleană împreună a acestor două expresii. Se încearcă acceptarea eutanasierei active prin legalitatea și, chiar, prin moralitatea pretinsă a eutanasierei pasive.

O altă practică împotriva vieții umane este sinuciderea care înseamnă suprimarea propriei vieți, printr-un act liber de voință, un act intenționat și voluntar, liber de constrângeri interne sau externe.

Motivul teologic al învățaturii ortodoxe pentru respingerea sinuciderii se concentrează asupra a două teme: creația persoanelor umane după chipul și asemănarea lui Dumnezeu și că viața este un dar de la Dumnezeu, izvorând de la Dumnezeu și stând sub puterea Sa.

Ca dar, existența umană presupune responsabilitatea păstrării vieții. Viața aparține, în primul rând, Creatorului și, apoi, și nouă, oamenilor. Sinuciderea înseamnă refuzul darului vieții și distrugerea persoanei umane, ca entitate psihosomatică. A-ți lua propria viață înseamnă o totală lipsă de credință în Providența divină, o trădare ca și cea a lui Iuda Iscarioteanul care L-a respins și a fost respins de Dumnezeu.

În capitolul al patrulea, am analizat posibilitățile și limitele ingineriei genetice. Progresul, de orice natură ar fi el, nu-și găsește justificarea decât dacă este pus în slujba omului, nu a unui om sau grup de oameni. Nimeni nu poate nega ceea ce a însemnat pentru viața concretă a omului progresele științifice și tehnice. Dar, tot atât de adevărate sunt și riscurile pe care le poate aduce un anumit progres. Știința fără conștiință poate fi catastrofală. Din punct de vedere tehnic, pot fi realizate foarte multe, dar nu toate realizările, din punct de vedere tehnic, ingineresc sunt și utile pentru ceea ce reprezintă viața umană. Sănătatea fizică este un bun elementar, fundamental, dar ea poate avea un sens pentru om dacă este însoțită de anumite valori. Performanțele biomedicale care vizează viața biologică a omului trebuie privite în și din perspectiva valorilor specific umane, în și din perspectiva vocației omului în lume.

Bioetica este o abordare interdisciplinară. Necesitatea ei s-a pus în cazurile în care diagnosticarea unor anumite maladii și hotărârile privind tratamentul acestora nu mai puteau fi luate de medic sau pacient, ci în echipă, în care medici, psihologi, biologi, asistenți sociali își au

contribuția lor. Bioetica încearcă să caute o coerență între cazurile concrete și principiile universal valabile în orice societate: respectul pentru viață și respectul pentru libertatea autodeterminării fiecărei persoane umane. Obiectul bioeticii îl constituie viața cu toate acțiunile menite să o promoveze, să o modifice sau, chiar, să o distrugă.

Etimologic, termenul „bioetică” înseamnă „Morală sau Etică a vieții”. Ne punem, însă, întrebarea: care morală sau etică trebuie adoptată pentru bioetică? Toate opțiunile în domeniul bioeticii se grupează în patru categorii sau modele, plus modelul creștin pe care îl propune Biserica Ortodoxă. Primul model este evedemonismul, în forma sa cea mai răspândită care este hedonismul. E o filozofie care pune fericirea omului în plăcere, în satisfacția simțurilor: tot ce aduce plăcere e bun, restul e rău. Al doilea model este cel liberal-radical. Acest model are ca principiu suprem libertatea nelimitată a omului, autonomia sa absolută; nu există Dumnezeu, nici vreun legiutor, nu există acțiune bună sau rea; bine este ce hotărăște fiecare. Al treilea model este cel pragmatic-utilitarist. Etica ce derivă din această concepție e o etică a eficienței, a câștigului; bună este acțiunea care aduce profit. Al patrulea model este cel socio-biologic sau materialist. S-a format, astfel, o morală cosmică, naturalistă din care transcendentul este exclus, Dumnezeu este exclus, iar natura ține locul lui Dumnezeu. Tot ceea ce favorizează evoluția în univers, iar omul este parte a universului, este bun; tot ce împiedică evoluția este rău.

Modelul creștin pe care îl propune Biserica Ortodoxă se inspiră din adevărurile revelate de Dumnezeu, dar are și un suport rațional, filosofic pe care îl oferă gândirea personalistă. Din învățătura revelată putem distinge următoarele consecințe practice ale antropologiei personalist-creștine în bioetică: corpul uman nu este un simplu obiect care poate fi manipulat, ci este parte consubstanțială a persoanei; viața fizică nu constituie toată valoarea persoanei, dar e o valoare fundamentală deschisă pentru veșnicie; libertatea e un drept fundamental, dar dreptul la viață e mai presus decât dreptul la libertate; se poate sacrifica o parte a corpului pentru binele corpului întreg, dar nu se poate distruge o parte a ființei umane pentru binele altei părți; medicul trebuie să respecte pe fiecare om în parte, el nu tratează trupuri, ci persoane și va considera persona umană drept scop, nu mijloc; el va săvârși orice act medical cu responsabilitate, nu călăuzindu-se după criterii subiective, ci apelând la conștiința sa, ținând cont de legile morale.

Bioetica a primit cea mai directă provocare din partea descoperirilor ingineriei genetice. Printre cercetători, se înregistrează atitudini diferite privind ingineria și manipularea genetică. Unii sunt optimiști, gândindu-se la marile speranțe care se deschid în domeniul terapiei genetice. Alții sunt mai preocupați de posibilele devieri legate de

inginerie și manipulare care, odată începute, ar putea schimba statutul genetic al umanității.

Legat de posibilitățile, limitele și hazardurile ingineriei genetice, trebuie să facem o distincție clară între tehnicile terapeutice și cele eugenice. Terapia genetică și chirurgia genetică sunt permise din punct de vedere moral, întrucât pot fi tratate boli genetice. Este dificil de trasat linia dintre tehnicile terapeutice și cele eugenice. Teoretic și tehnologic este posibil ca ingineria genetică să-l înlocuiască pe homo sapiens cu un om superior, dar este și moral să „îmbunătățească” planul pe care Dumnezeu îl are cu viața umană? Ingineria genetică poate aduce beneficii, dar poate crea, fără o linie etică, și nenorociri.

În cadrul ingineriei genetice, procrearea medical asistată ridică numeroase probleme de ordin moral. Apar, ca atare, întrebări: ce modalități de reproducere asistată sunt, moral vorbind, lipsite de probleme? Care sunt interzise? Care sunt încărcate de riscuri duhovnicești?

Fecundarea înseamnă și comportă punerea în act a unei noi ființe; când este vorba despre om, fecundarea este sinonimă cu procrearea. Intervenția biomedicală și tehnică asupra procreării nu poate fi evaluată ca orice act fiziologic și tehnic. Procrearea medical asistată ridică o problemă etică de clarificat: până la ce punct actul medical are caracter de ajutor terapeutic sau devine un act substitutiv sau manipulator?

În aplicarea procreării medical asistate se practică două tehnologii artificiale: inseminarea(fecundarea) artificială și fertilizarea(fecundarea) in vitro.

Inseminarea artificială constă în introducerea de spermă masculină în aparatul reproductiv feminin printr-o aparatură tehnică. Distingem mai multe tehnici de fecundare artificială. O primă distincție este aceea între fecundarea artificială omoloagă(concepția se realizează între gamazi proveniți de la cei doi soți) și fecundarea artificială heteroloagă(fecundarea ovulului se realizează cu sperma altei persoane decât soțul).

Inseminarea artificială omoloagă nu reprezintă, în general, dificultăți de ordin moral în măsura în care este vorba de un ajutor terapeutic și integrativ pentru ca actul conjugal să fie complet în toate componentele sale(fizice, psihice, spirituale) și să poată avea efect procreativ.

Inseminarea artificială heteroloagă este nepermisă din punct de vedere moral, pentru că este stricată unitatea cuplului și indisolubilitatea căsătoriei. Are loc o ruptură între parentalitatea genetică și cea gestativă.

Fecundarea artificială extracorporală(in vitro) este o tehnică în jurul căreia se consumă cea mai mare parte dintre știința biologică aplicată și etică, sociologie sau drept.

Sub aspect tehnic-medical, fecundarea in vitro se efectuează în patru etape: stimularea terapeutică a ovulației; aspirarea ovocitelor recoltate prin puncție ovariană; ovocitele recoltate se pun în eprubetă împreună cu sperma pregătită în prealabil; implantarea embrionului la nivel uterin, la 48 de ore după aspirația ovocitelor.

În ceea ce privește embrionul, este cunoscut faptul că are loc fecundarea mai multor ovuli și se obțin sarcini multiple. Cea mai acută problemă, din punct de vedere moral, este ridicată de embrionii supranumerari care pot fi distruși, congelați sau folosiți pentru experimente.

Fertilizarea in vitro tulbură integritatea sexualității, pentru că fertilizarea are loc în afara uterului soției. Relația intimă a soțului și a soției e contextul procreației. Toate formele de reproducere asistată tehnologic pun în pericol sau rup această intimitate.

Un alt pericol al fecundării in vitro(heteroloagă) este legat de eugenism care apare în faza selecționării materialului seminal. Donatorul este ales datorită calităților sale fizice sau intelectuale.

Datorită tehnicii de fertilizare in vitro, noțiunea de mamă s-a extins. Au apărut așa-zisele „mame substitutive” care își oferă uterul spre a primi embrioni străini fecundați artificial și a purta sarcina până la capăt. În cadrul fertilizării in vitro și a transferului de embrioni la o mamă surogat apar multe cazuri de dezorientare a identității. O altă problemă etică se referă la modul de gestație raportat la viața bio-spirituală a mamei de împrumut. Mama artificială poate rămâne cu un gol depresiv în suflet, văzându-se obligată să cedeze copilul pe care l-a adus la viață prin viața ei. Trebuie să reflectăm și la faptul că mama care poartă copilul imprimă fetusului în perioada de gestație anumite trăsături care îi sunt specifice, pozitive sau negative. La toate acestea se adaugă și starea familială a mamei de împrumut, știut fiind cât de important este rolul ambilor părinți în perioada prenatală pentru viața și sănătatea copilului. O atmosferă de comuniune familială animată de un duh de dragoste și liniște pe durata celor nouă luni influențează decisiv sănătatea fizică, sufletească și spirituală a celui ce se va naște.

Procrearea medical asistată ar putea apărea ca o posibilitate pentru cei care nu pot avea copii, de a-și împlini această dorință. În cazul în care un cuplu nu poate avea copii, familia poate fi îndrumată de Biserică prin preotul duhovnic spre alternativa înfierii de copii. Oamenilor dornici să-și împlinească familia cu copii li se recomandă înfierea unui copil abandonat.

O provocare a ingineriei genetice o reprezintă clonarea. Cu o încredere exagerată în rațiunea lui, utilizând cunoștințele de genetică moleculară și tehnicile manipulărilor genetice, omul își propune producerea de ființe noi. Clonarea este cea mai uluitoare și cea mai tulburătoare dintre toate manipulările genetice.

Clonarea, într-o anumită măsură, nu este o invenție a minții omului. Omul se poate „mândri” numai cu tehnicile sale sofisticate cu ajutorul cărora vrea să-L imite pe Creator. Întâlnim o clonare animală în regnul animal și la unele specii de plante. Despre clonarea naturală putem vorbi și în cazul cancerului. Putem vorbi de posibilitatea clonării naturale și la om, în cazul gemenilor.

Clonarea, ca tehnică, a început în anii 1950, când s-a realizat clonarea la broască; apoi, s-a trecut la clonarea mamiferelor. Dacă clonarea s-a realizat la mamifere, clasă din care face parte și omul, înseamnă că, până la clonarea omului, nu mai este decât un pas.

Savanții prezintă și o listă cu avantajele clonării, dintre care amintim: posibilitatea de a produce indivizi geniali, frumoși, cu calități excepționale; se vor produce indivizi sănătoși, evitându-se riscul bolilor ereditare; toate familiile sterile vor putea să aibă copii; părinții cărora le moare copilul vor putea să-l reproducă cu celule păstrate de la copil înainte de a muri etc.

Fabricarea embrionilor umani prin clonare ar putea avea două finalități: una reproductivă și alta terapeutică. Clonarea reproductivă este faptul de a aduce pe lume o ființă umană concepută prin clonare, deci identică alteia. Clonarea terapeutică vizează obținerea unor celule embrionare pentru vindecarea unui număr mare de maladii. Scopul declarat al clonării terapeutice este tratarea unor boli, prevenirea epidemiilor, corectarea defectelor genetice. Aceste scopuri nu pot fi justificate moral atâta timp cât ele presupun producerea, manipularea și distrugerea vieții umane la nivel embrionar.

Clonarea reproductivă este interzisă, din punct de vedere moral. Putem afirma că la baza clonării stau individualismul și separarea omului de Dumnezeu, Creatorul său. Clonarea terapeutică, în vederea clonării de țesuturi și organe pentru transplant, creează obiecții de natură etică. Se fabrică, mai întâi clona celui care are nevoie de transplant. Apoi, pentru a nu mai fi socotită clonă umană, i se extirpă creierul, la vârsta de șase săptămâni. Se fabrică un om fără creier de la care se ia o „piesă de schimb” care să fie transplantată la „original”.

În cadrul ingineriei genetice, cu mare atenție trebuie privită viața în stadiul prenatal și amenințările la adresa ei, prin diagnosticarea genetică prenatală.

Diagnosticul prenatal este, în sine, o tehnică pozitivă și morală, dar care, adesea, se revelează a fi periculoasă pentru embrion și, de multe

ori, stă la originea avortului provocat. Problema etică de care este preocupată Biserica se pune, atât în ceea ce privește familia, dar și în ceea ce privește colaborarea specialiștilor în diagnosticare. Pentru a fi acceptată din punct de vedere moral, trebuie să știm dacă diagnosticarea prenatală, prin participarea specialiștilor, devine sau nu o colaborare la avort. În multe cazuri, legătura dintre diagnosticul prenatal, în cazul unui rezultat nefericit, și avort este evidentă. Întreruperea vieții intrauterine a fătului va deveni, mai degrabă, o opțiune a medicilor care vor să inducă ideea că avortul unui făt cu probleme înseamnă o prevenire a nașterii unui copil cu boli grave, decât o opțiune a familiei.

Una dintre formele de vârf ale practicii medicale și de performanță a științei care transformă suferința în nădejde pentru continuarea vieții o constituie transplantul de țesuturi și organe.

Biserica Ortodoxă Română, în cadrul lucrărilor Sfântului Sinod, a formulat la data de 17 iunie 2004 un punct de vedere oficial cu privire la transplantul de țesuturi și organe pe care îl acceptă doar în condițiile respectării anumitor principii etice, morale și medicale. Biserica Ortodoxă binecuvintează orice practică medicală care vizează reducerea suferinței umane, prin urmare și transplantul, dacă este efectuat cu respect față de primitor și donator(fie el viu sau mort).

În cazul donatorului viu, transplantul se va face numai cu respectarea următoarelor norme: să fie major și în deplinătatea facultăților mintale; să i se garanteze că viața nu îi este pusă în pericol; să îi fie prezentate riscurile și consecințele asupra sănătății și a capacității de muncă; să-și dea consimțământul scris pentru prelevare. În cazul donatorului minor, consimțământul va fi dat de către părinți sau tutorele legal.

În cazul donatorului decedat, este necesar să se aibă în vedere mai multe aspecte: medicii care constată decesul sunt responsabili pentru situațiile în care moartea nu a intervenit efectiv sau nu a fost bine constatată; non-refuzul rudelor la prelevarea de țesuturi și organe, după decesul pacientului, nu poate fi interpretat drept consimțământ; când viața încetează să mai funcționeze ca un întreg, donarea de organe poate fi considerată morală.

În privința implantului de țesuturi(implanturi de la fetuși umani, implantul măduvei osoase), trebuie avute în vedere valorile etice valabile pentru transplant: criteriul terapeutic, principiul apărării vieții, al respectării demnității și integrității persoanei umane, atât pentru donator, cât și pentru primitor.

Transplantul heterolog sau xenogrefele, adică transplantul unui organ sau al unui țesut animal la om, necesită anumite precizări. Transplantul alogenic, adică între indivizi din aceeași specie, constituie,

uneori, singurul tratament viabil în cazul unor maladii grave, cum ar fi insuficiența renală, cardiacă sau hepatică.

Biserica Ortodoxă este preocupată de deviațiile morale prezente în societatea contemporană și de riscurile pe care le prezintă ingineria și manipularea genetică pentru viața umană și propune remedii morale pentru apărarea vieții trupești și duhovnicești. Remediile morale pentru apărarea vieții le-am grupat în: purificarea de păcate și patimi și împodobirea cu virtuți și împărtășirea cu vrednicie cu Sfintele Taine. Toate aceste remedii le-am prezentat în capitolul al cincilea al lucrării.

Lumea contemporană se află, pe de o parte, într-o goană exacerbată în căutarea plăcerii și a descoperirii intensității clipei, iar, pe de altă parte, într-o fugă, proporțională cu scăderea vieții duhovnicești, din calea suferinței și a durerii trupești. În cursa încordată a vieții, omul acordă o importanță exagerată unor realități sau momente secundare, fără a mai avea timpul și puterea de a discerne clar asupra valorii lor. Îndreptat mai mult spre trup și spre ceea ce i-ar putea îndepărta suferința și i-ar putea procura plăcerea, uită de adevărata lui vocație de a fi mijloc prin care Dumnezeu lucrează spiritualizarea trupului și a întregii noastre vieți. Omul nu mai trăiește cu adevărat etajul superior al vieții sale-viața duhovnicească-și, de aceea, mântuirea îi este grav periclitată.

În zilele pe care le trăim astăzi, ideea războiului nevăzut despre care vorbeau părinții duhovnicești nu este o metaforă, ci o realitate evidentă și dramatică. Demonii sunt mai numeroși ca oricând, se întorc sub alt nume, fiind îmbrăcați în veșminte diferite.

Teologia creștină este în măsură să aducă soluții practice privitoare la modalitățile de luptă împotriva răului. Părinții și scriitorii bisericești consideră că autorul răului nu este Dumnezeu, ci că răul vine de la om, din libertatea lui. Unii teologi vorbesc de o cauză suplimentară a răului: diavolul.

În ceea ce privește existența răului în om, întâlnim două forme de manifestare a răului: răul fizic și răul moral. Răul fizic se manifestă în lume prin suferințele fizice de tot felul, boală, infirmitate. Răul ultim care devastează întreaga ființă umană este răul moral care se manifestă sub forma păcatului și a complicațiilor lui.

Păcatul este ca un zid între noi și Dumnezeu. Prin păcat, omul refuză lucrarea virtuților și legătura cu Dumnezeu. Cauza producătoare și imediată a păcatului este voința liberă a omului care este mișcată de rațiune, iar cauza care îl îndeamnă pe om spre păcat o constituie anumiți factori: ispita și ocaziile de păcat.

Patimile reprezintă pentru ființa umană cea mai gravă primejdie, pentru că o fac să decadă la cel mai scăzut nivel posibil. Patima îl atacă pe om mortal și îi ruinează sufletul. Ele sunt boli grele ale sufletului, mai grele decât bolile trupești.

Patima se diferențiază de păcat. Păcatul are un caracter accidental, iar patima este păcatul generalizat, devenit obișnuință. Păcatul este o călcare singulară a legii divine, în timp ce patima este o stare păcătoasă, o boală cronică a firii umane. Patima reprezintă o îmbrățișare totală a păcatului, o aderență integrală la păcat.

Patima e îndreptată spre o țintă falsă care îi dă iluzia infinitului, este un dor întors spre lume și spre sinea egoistă și nu un dor îndreptat spre Dumnezeu. Mirajul ei constă în aceea că superficialul ne atrage ca ceea ce este mai profund, consistent și durabil.

Posibilitatea nașterii patimilor este dată prin existența afectelor naturale. Afectele nu sunt condamnabile în ele însele, dar nici nu se găsesc într-o stare de totală indiferență morală. Afectele pot deveni porniri bune atunci când sunt menținute în funcția lor biologică necesară, în limitele necesare conservării trupului. Dacă afectele nu sunt observate cu atenție și nu sunt ținute în frâu, ele pot deveni, foarte ușor, patimi.

Principiul recomandat de Sfinții Părinți pentru purificarea de păcate și patimi este acela al contrariilor, adică să distrugem o patimă prin virtutea opusă ei. Posibilitatea de a trece de la starea păcatului la aceea a harului și a virtuții se face prin moartea păcatului și eliberarea de sub stăpânirea lui. Se cere, mai întâi, ca omul să moară față de păcat și, apoi, să învieze la o viață nouă în Hristos.

Credința este prima virtute cu care pornim la drum. Începutul comuniunii noastre cu Dumnezeu și înaintarea spre asemănarea tot mai deplină cu el se face prin credință. Nu se poate pune început nici unei virtuți dacă nu e prezentă credința, ca imbold. Nădejdea e un pas mai departe spre apropierea și comuniunea cu Dumnezeu. Ea întărește voința omului și îl îndeamnă la acțiune. Credința și nădejdea se valorifică prin iubire care este coroana tuturor virtuților creștine.

Progresând în treimea virtuților teologice, ajungem la frica de Dumnezeu și gândul la judecată care duc la evitarea, prin înfrânare și post, a păcatelor și patimilor.

În lupta împotriva patimilor, Sfinții Părinți ne recomandă paza minții sau a gândurilor. În minte apar gânduri bune, cât și gânduri pătimășe.

Dacă pentru întreținerea vieții materiale avem nevoie de aer curat, tot așa, pentru întreținerea vieții spirituale, avem nevoie de rugăciune. Oxigenul rugăciunii înprospătează și întreține buna funcționare a vieții sufletești. Rugăciunea are rolul de a pune lumină în viața omului. Când încetează rugăciunea, începe păcatul.

Lupta noastră cu patimile nu încetează niciodată, pentru că suntem expuși permanent căderii și reluării păcatelor anterioare. De aceea, după eliberarea deplină de ele, trebuie să veghem ca, din neatenție

și din nepurtare de grijă, să nu refacem acest itinerariu al căderii în păcat și în patimă.

Mărturia văzută a vieții creștine este alcătuită din râvna de a plăcea lui Dumnezeu, râvnă aprinsă în inimă de Duhul Sfânt. În urma acestui foc al râvnei, în viața creștinului apare o vioiciune duhovnicească prin care creștinii împlinesc lucrările plăcute lui Dumnezeu, ajungând până la renunțarea de sine și aducându-se bucuroși ca o jertfă în fața lui Dumnezeu, prin multe osteneli.

La dorința și libera noastră căutare se adaugă harul divin pogorât prin Sfintele Taine. Puterea dumnezeiască a harului dobândită prin Sfintele Taine are însușirea de a ne menține neschimbați în hotărârile noastre lăuntrice. Bizuindu-ne doar pe forța proprie, atunci când răul s-a depus la fundul inimii, se va răscoli ca praful de vânt. Clipa în care harul se va coborâ și se va uni cu voința noastră va fi chipul nașterii unei vieți creștine puternice, rodnice, rezistente.

Începutul vieții noastre spirituale îl face Taina Botezului, ca naștere din nou. Viața, la nivelul de răspundere personală, începe chiar din momentul Botezului. Obligația asumată de om la Botez este exprimată prin declarația lepădării de Satana și de toate lucrurile lui și prin declarația de unire cu Hristos.

Strâns legată de Taina Botezului este Taina Mirungerii care adaugă celui botezat harul Duhului Sfânt. Prin Taina Mirungerii este activată, stimulată și pusă în mișcare nașterea din nou dobândită la botez. Prin Mirungere, Duhul Sfânt pătrunde și se imprimă în toate mădulele și puterile sufletești și persistă în ele. El se întipărește ca o pecete.

Cununa tuturor Sfintelor Taine este Euharistia care reprezintă împlinirea iconomiei mântuirii și a unirii Sale cu noi. Venirea lui Hristos în noi și sporirea relației de iubire a oamenilor cu El se realizează prin unirea trupului nostru cu Trupul și Sângele Său. Sfânta Euharistie realizează cea mai intimă unire posibilă între Hristos și om. Această Sfântă Taină este dătătoare de înalte forțe morale creștinești, desăvârșește omul cel nou, dându-i posibilitatea unei vieți morale desăvârșite.

Păcatul este o boală grea a sufletului care-i slăbește vitalitatea spirituală și poate, chiar, să-lucidă pe om. El poate avea și consecințe trupești; multe boli își au consecința în păcat. De aceea, Dumnezeu a rânduit Taina Pocăinței pentru însănătoșirea sufletului, prin purificarea de orice păcat, și Taina Sfântului Maslu, pentru însănătoșirea trupului și a sufletului.

Cei mai mulți creștini pierd harul dobândit prin Taina Botezului. Toți cei care pierd acest har nu mai au în sinea lor o viață creștină; ei au nevoie s-o înceapă din nou. În acest scop, Taina Pocăinței conlucrează la lucrarea sfântă a mântuirii și zidirii noastre în Hristos. Însemnătatea acestei Sfinte Taine pentru viața morală creștină nu se vedește numai prin

efectele ei harice, ci în faptul că, din Taina Pocăinței, fac parte căința și mărturisirea păcatelor.

Taina Sfântului Maslu este o Taină a vindecării suferințelor trupului și sufletului care dă harul vindecării și tăria necesară în suferințe. Ea îi dă putere creștinului să facă din suferință scară către cer. Bolnavul Îl simte pe Hristos, Doctorul sufletelor și al trupurilor, aplecându-se peste patul lui de suferință, precum odinioară peste patul slăbănogului.

Fiind nevăzut, dar dorind să ne dăruiască harul Său în mod văzut, Hristos Se dăruiește membrilor trupului Său prin persoane văzute, sfințite prin Taina Hirotoniei. Taina Preoției califică persoana văzută pentru împărtășirea credincioșilor cu Sfintele Taine. Preotul împlinește o slujbă specială în cadrul comunității. El este mijlocitor între Dumnezeu și credincioși, coborând harul divin peste viața lor spirituală și înălțând rugăciunile lor către Dumnezeu. De aceea, el are un rol central în viața morală a Bisericii și a credincioșilor.

Taina specială care îi pune pe cei ce o primesc în relații personale particulare cu Hristos și Biserica Sa este Taina Nunții. Instituția căsătoriei este veche ca și umanitatea însăși. Nunta este Taina care sfințește unirea liberă dintre bărbatul și femeia care se căsătoresc. Ea revarsă peste aceștia harul divin care-i unește într-un singur duh și într-un singur trup. Căsătoria este o unitate naturală între bărbat și femeie, dar Nunta îi dă un caracter de unitate harică, unitate în Hristos. Prin Taina Nunții, cei care se căsătoresc primesc harul necesar noului fel de viață: viața în comun în care pășesc. Ea oferă forțele morale, energiile divine care sunt de trebuință în căsătorie.

După învățătura ortodoxă, mântuirea este un proces teandric, un act în care Dumnezeu și omul colaborează. Ea nu se poate împlini fără harul lui Dumnezeu, dar nici fără consimțământul liber al omului. Sfintele Taine sunt semnul văzut al acestei colaborări intime în care Dumnezeu trimite harul, iar omul îl acceptă. Toată viața creștinului se bazează pe harul divin revărsat prin Sfintele Taine care-l nasc la o nouă viață, îl desăvârșesc și îi dau forțele morale necesare unei viețuiri morale după asemănarea lui Hristos, cu condiția ca el să le fructifice într-o permanentă conlucrare a voii cu harul.

BIBLIOGRAFIE

1.IZVOARE

Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, EIBMBOR, București, 1988

DIONISIE PSEUDO-AREOPAGITUL, *Despre numele divine*, trad. de Cicerone Iordăchescu și Theofil Simensky, postfață de Ștefan Afloroaiei, Editura Institutului European, Iași, 1993

EVAGRIE PONTICUL, *Capete despre deosebirea gândurilor*, în „Filocalia”, vol. 1, EIBMBOR, București, 1992

GRIGORE DE NYSSA, Sfântul, *Scrieri*, partea a doua, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, în „Părinți și Scriitori Bisericești”, EIBMBOR, București, 1998

GRIGORE DE NAZIANZ, Sfântul, *Poemata dogmatica*, VIII, P.G., 37, col. 452

GRIGORE PALAMA, Sfântul, *Cuvânt despre isihăști, al doilea din cele dintâi*, Editura Hristu, București, 1994

IOAN CASIAN, Sfântul, *Convorbiri duhovnicești*, trad. de Prof. Vasile Cojocaru și Prof. David Popescu, prefață, studiu introductiv și note de Prof. Nicolae Chițescu, EIBMBOR, București, 1992

IOAN DAMASCHIN, Sfântul, *De fide orthodoxa*, lib. 2, cap. 12; P.G. 94, col. 920

IOAN GURĂ DE AUR, Sfântul, *Omilia a VI-a către Corinteni*, nr. 4, P.G., XLIX, 86

IDEM, *Omilia a IV-a la Epistola către Romani*, 1, P.G., XLVII, 362

IDEM, *Tratatul despre preoție*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 1998

IOAN SCĂRARUL, Sfântul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în „Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăța, lumina și desăvârși”, vol. 9, EIBMBOR, București, 1980

ISAAC SIRUL, Sfântul, *Cuvinte despre sfintele nevoințe*, în „Filocalia”, vol. 10, EIBMBOR, București, 1994

ISIHIE SINAITUL, *Capete despre trezvie*, în „Filocalia”, vol. 4, EIBMBOR, București, 1993

MARCU ASCETUL, Sfântul, *Despre Botez*, în „Filocalia”, vol. 1, EIBMBOR, București, 1994

MAXIM MĂRTURISITORUL, Sfântul, *Ambigua*, P.G. 91, col. 1077D

IDEM, *Răspunsuri către Talasie*, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în „Filocalia”, ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994

IDEM, *Capete despre dragoste. Suta a doua*, în „Filocalia”, vol. 8, EIBMBOR, București, 1994

Metoda sau cele 100 de capete ale lui Calist și Ignatie Xanthopol, în „Filocalia”, vol. 8, EIBMBOR, București, 1994

PAISIE AGHIORITUL, Cuviosul, *Viața de familie*, vol. 4, trad. din lb. greacă de Ieroschimonahul Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu-Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelismos, București, 2003

SIMEON NOUL TEOLOG, Sfântul, *Cele 225 de capete teologice și practice. Capete morale. Cuvântările morale întâi și a cincea*, în „Filocalia”, vol. 6, EIBMBOR, București, 1977

IDEM, *Țelul vieții creștine*, trad. de Arhim. Paulin Leca, Editura Anastasia, București, 1996

TEOFAN ZĂVORĂȚUL, Sfântul, *Calea spre mântuire*, trad. de Arhim. Paulin Leca, note și comentarii de Mihail Nicolae Stanca, Editura R.A. Monitorul Oficial, București, 1999

VARSANUFIE ȘI IOAN, Sfinții, *Scrieri duhovnicești*, în „Filocalia”, vol. 11, EIBMBOR, București, 1995

VASILE CEL MARE, Sfântul, *Omilie la mucenița Iulita*, în „Scrieri”, partea întâi, în „Părinți și Scriitori Bisericești”, EIBMBOR, București, 1986

IDEM, *Regulile mari. Răspuns la întrebarea 55*, în „Scrieri”, partea a doua, trad. de Prof. Iorgu D. Ivan, în „Părinți și Scriitori Bisericești”, EIBMBOR, București, 1989

IDEM, *Tâlcuire duhovnicească la Psalmi*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2000

IDEM, *Despre suflet și înviere*, P.G., XLVI, col. 69-72BC

2.CĂRȚI, ARTICOLE, STUDII

ANDRONIKOF, Mark, Dr., *Un punct de vedere ortodox asupra transplantului de organe*, în „Revista teologică”, nr. 1, Sibiu, 1998

- ANDRUTOS, Hristu, *Simbolica*, Editura Centrului Mitropolitan al Olteniei, Craiova, 1955
- BADET, *Rugăciunea, scară către cer*, traducere de Anton I. Popa și N. Creangă, București, 1939
- BALCA, Nicolae, Diac. Prof., *Concepția despre lume și viață în teologia Fericitului Augustin*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, București, 1962
- IDEM, *Etapete psihologice ale Mărturisirii*, în „Studii Teologice”, nr. 1-2, București, 1955
- BAȘTOVOI, Sabatie, Ieromonah, *Invitație la moarte*, în „Ce este moartea?”, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003
- BATTISTINI, Michelle, *Avortul. Obstetrică și Ginecologie*, Editura ALL, București, 1996
- BEAUFILS, Dominique, *Întrebări despre și întrebări ale clonării*, în *Clonarea umană-între mit și realitate. O evaluare ortodoxă*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003
- BELIȘ, Vladimir, Prof. Dr., *Tratat de medicină legală*, vol. 3, Editura Medicală, București, 1995
- BELIȘ, Vladimir, Prof. Dr., GANGAL, Marius, Dr., *Cadrul juridic și deontologic al practicării medicale. Responsabilitatea medicală*, Editura Viața Medicală Românească, București, 2002
- BRECK, John, Pr. Prof. Dr., *Darul sacru al vieții*, traducere și cuvânt înainte de P.S. Dr. Irineu Pop Bistrițeanul-episcop vicar, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2001
- IDEM, *Dilemele bioeticii și Ortodoxia*, în „Revista teologică”, nr. 1, Sibiu, 1998
- IDEM, *Clonarea umană între mit și realitate*, în „Clonarea umană între mit și realitate. O evaluare ortodoxă”, conferință susținută la al patrulea colocviu organizat de Asociația Ortodoxă de Studii Bioetice, Paris, octombrie, 2001, traducere de Lucia Mureșan și Ana Ștefănescu, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003
- BRIA, Ion, *The Liturgy after the Liturgy*, în „The international Review of Mission”, LXVII, 1978
- BUCHIU, Ștefan, Pr. Conf. Univ. Dr., *Provocările lumii contemporane privind darul sacru al vieții: avortul, clonarea, ingineria genetică și eutanasia*, în volumul „Omagiu Profesorului Nicolae Dură la 60 de ani”, editor și coordonator Prof. Univ. Dr. Teodosie Petrescu, Arhiepiscop al Tomisului și Decanul Facultății de Teologie, Universitatea „Ovidius” Constanța, 2006
- BUCEVSCHI, Orest, Diac. Prof., *Sensul vieții în concepția creștină*, în „Glasul Bisericii”, nr. 12, București, 1956
- IDEM, *Iisus Hristos în viața duhovnicească*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, București, 1955

- BUNEA, Ioan, Pr., *Pocăința-îndatorire de căpetenie a creștinului*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 11-12, Craiova, 1957
- BUNGE, Gabriel, Ieromonah, *Akedia. Plictiseala și terapia ei după avva Evagrie Ponticul sau sufletul în lupta cu demonul amiezii*, prezentare și traducere de Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1999
- CABASILĂ, Nicolae, *Despre viața în Hristos*, traducere și studiu introductiv de Pr. Pro. Dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946
- CALINIC, P.S., Episcop al Argeșului și Muscelului, *Biserica și știința*, în „Păstorul ortodox”, nr. 1, Pitești, 1997
- Cazania sau tâlcuirea Sfintelor Evanghelii*, EIBMBOR, București, 1973
- CÂRLAN, Marius V., *Clonarea animalelor și consecințele clonării*, Editura Junimea, Iași, 2001
- CÂNDEA, Spiridon, Prof., *Familia și viața modernă*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 10-11, Sibiu, 1967
- CHIALDA, Mircea, Pr. Prof., *Îndatoriri moral-sociale după Decalog*, în „Studii Teologice”, nr. 9-10, București, 1956
- CITIRIGĂ, Vasile, Pr. Drd., *Temeiurile dogmatice ale valorii vieții umane*, în „Studii Teologice”, nr. 9-10, București, 1984
- CIULEI, Marin, Pr. Dr., *Învățătura despre suflet și trup în antropologia patristică a secolului al patrulea*, teză de doctorat, cuvânt înainte de Pr. Prof. D. Ștefan Alexe, Editura Sirona, Alexandria, 1999
- CLEMENT, Olivier, *Trupul morții și al slavei-scurtă introducere la o teopoetică a trupului*, traducere de Sora Eugenia Vlad, Editura Christiana, București, 1996
- COMAN, I.G., Pr. Prof., *Probleme de filozofie și literatură patristică*, EIBMBOR, București, 1995
- IDEM, *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1998
- IDEM, *Dumnezeu nu este autor al răului*, în „Studii Teologice”, nr. 1-2, București, 1953
- COSMA, Sorin, Pr. Prof. Dr., *Sfânta Împărtășanie în viața credincioșilor*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 4-6, Sibiu, 1981
- IDEM, *Procrearea medical asistată în viziunea moralei creștine*, în „Telegraful român”, nr. 5-8, Sibiu, 2005
- CRAINIC, Nichifor, *Sfințenia, împlinirea umanului*, Editura Trinitas, Iași, 1993
- CRĂCIUN, Teofil, CRĂCIUN, Luana Leonora, *Dicționar de biologie*, Editura Albatros, București, 1989
- CRĂCIUNAȘ, Irineu, Pr., *Învățătura ortodoxă despre pocăință*, în „Ortodoxia”, nr. 3, București, 1960
- DAN, Miron, Pr. Dr., *Copilul, marea dimensiune a vieții*, în „Altarul Banatului”, nr. 1-3, Timișoara, 1992

- DANIEL, Î.P.S. Dr., Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Credința ortodoxă*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1996
- DAVID, P.I., Diac., *Sectologie*, Editura Sfintei Episcopii a Tomisului, Constanța, 1998
- DRAGOȘ, Cornel, Profesor, *Viața dinspre moarte*, în „Argeșul Ortodox”, nr. 170, Pitești, 2004
- DUMEA, Claudiu, Pr., *Omul-între a fi și a nu fi. Probleme fundamentale de bioetică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, București, 2003
- DUMITRAȘCU, Nicu, Pr. Lect. Dr., *Concepția despre sufletul uman al lui Hristos în primele veacuri creștine*, în „Revista de Teologie”, nr. 3, 1999
- DURĂ, Nicolae, Pr. Drd., *Viața ca temă omiletică după Sfânta Scriptură*, în „Studii Teologice”, nr. 2, București, 1983
- DURKHEIM, Emile, *Despre sinucidere*, traducere de M. Calcan, Editura Institutului European, Iași, 1993
- ENGELHARDT JR., H. Tristram, *Fundamentele bioeticii creștine-perspectiva ortodoxă*, traducere de Mihail Neamțu, Cezar Longin și Diacon Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005
- Evenimentul Zilei*, 14. 06. 2006
- GALERIU, Constantin, Pr. Prof. Dr., *Taina Nunții*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, București, 1960
- IDEM, *Viața în plenitudine și unitatea ei*, în „Studii Teologice”, nr. 5-6, București, 1984
- IDEM, *Taina Mărturisirii*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, 1979
- GRANCEA, Oana, *Ce este clonarea?*, Editura Teora, București, 1999
- IDEM, *Semnul creștin al pocăinței*, în „Studii Teologice”, nr. 9-10, București, 1967
- HARRIS, John, *Clone, gene și nemurire*, Editura Curtea Veche, București, 2003
- IONAȘCU, Juvenalie, Arhimandrit, *Ispita faustiană. Aspecte ale bioeticii contemporane în lumina Ortodoxiei*, cuvânt înainte de Dr. Pavel Chirilă, Editura Christiana, București, 2005
- Îndrumări misionare*, lucrare elaborată de un colectiv de autori de la Institutul Teologic Universitar din București, coordonator Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, EIBMBOR, București, 1986
- Învățătura de credință creștină ortodoxă*, EIBMBOR, București, 1952 și 1992
- JIVI, Aurel, Asist. Dr., *Iisus Hristos-viața lumii*, referat principal la a 40-a conferință teologică interconfesională, în „Studii Teologice”, nr. 1-2, București, 1983

JURCĂ, Constantin Eugen, *Viața înainte de viață-repere psihologice în duhovnicia prenatală*, în „Analele Universității de Vest din Timișoara”, seria teologică, 1996-1998

Jurnalul Național, 11 ianuarie, 2005

JUVENALIE, Părintele, *Teroriștii uterului. Terorism științific și etica începuturilor vieții. Eseu de bioetică a gestației*, Editura Anastasia, București, 2002

KAHN, Axel, *Clonarea*, în „Clonarea umană între mit și realitate-o evaluare ortodoxă”, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003

KALAMARES, Meletios, *Avortul*, traducere de Garoafa Coman, Editura Ortodoxos Kypseli, Tesalonic, 1991

LARCHET, Jean Claude, *Etica procreației în învățătura Sfinților Părinți*, traducere din limba franceză de Marinele Bojin, Editura Sofia, București, 2003

IDEM, *Teologia bolii*, traducere din limba franceză de Pr. Prof. Vasile Mihoc, ediția a II-a, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2005

IDEM, *Creștinismul în fața bolii, suferinței și a morții*, traducere din limba franceză de Marinela Bojin, Editura Sofia, București, 2004

IDEM, *Statutul embrionului după tradiția patristică*, în „Revista teologică”, nr. 1, Sibiu, 1998

LAZURCA, Marius, *Invenția trupului*, cuvânt înainte de Teodor Baconsky, Editura Anastasia, București, 1993

LOSSKY, Vladimir, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere din limba franceză de Pr. Vasile Răducă, Editura Bonifaciu, București, 1998

MACREA, Lucian, Dr., *Câteva repere din experiența unui medic anestezișt*, în „Ce este moartea?”, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003

MANTZARIDIS, Georgios I., *Globalizare și universalitate. Himeră și adevăr*, traducere de Vasile Răducă, Editura Bizantină, București, 2002

MARTINCĂ, Isidor, *Etica doctrinei sociale creștine*, Editura 100+1 Gramar, București, 1999

MAXIMILIAN, Constantin, *Drumurile speranței*, Editura Albatros, București, 1989

MAXIMILIAN, C., MILCU, Ștefan, POENARU, Sylvain, *Noile frontiere-introducere în bioetică*, Editura Pan-Publishing House, București, 1995

MĂNDIȚĂ, Nicodim, Protosinghel, *Între viață și moarte*, Editura Agapia, București, 1996

MĂRGINEANU, Nicolae, *Condiția umană. Aspectul bio-psiho-social și cultural*, Editura Științifică, București, 1973

MEYENDORFF, Jean, *Initiation a la theologie Byzantine*, Les Editions du Cerf, Paris, 1975

- Micul Molitfelnic*, ediția a II-a îmbunătățită, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2001
- MIHĂLȚAN, Ioan, Pr. Lect., *Preoția Mântuitorului Iisus Hristos și preoția bisericească*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 11-12, Sibiu, 1984
- MIHOC, Vasile, Pr. Prof. Dr., *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Nașterea de prunci, scop principal al căsătoriei*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 9-10, Sibiu, 1985
- IDEM, *Sfintele Taine-mijloace de mântuire și sfințire a credincioșilor*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 7-8, Sibiu, 1983
- MIRCEA, Ioan, Pr., *Taina Botezului*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, 1979
- IDEM, *Taina Mirungerii*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, 1979
- MLADIN, Nicolae, *Hristos-viața noastră după Sfântul Apostol Pavel*, în „Anuarul Academiei Andreiene din Sibiu”, 1947-1948, publicată de Dr. Nicolae Neaga, Tiparul tipografiei arhidiecezane, Sibiu, 1984
- MLADIN, Nicolae, Mitr. Dr., BUCEVSCHI, Orest, Diac. Prof. Dr., PAVEL, Constantin, Prof. Dr., ZĂGREAN Ioan, Diac. Prof. Dr., *Manual de Teologie Morală*, vol. 2, EIBMBOR, București, 1980
- MOLDOVAN, Ilie, Pr. Prof. Dr., *Darul sfânt al vieții și combaterea păcatelor împotriva acestuia*, EIBMBOR, București, 1997
- IDEM, *Adevărul și frumusețea căsătoriei-Teologia iubirii*, vol. 2, Editura Deisis, Alba-Iulia, 1996
- IDEM, *Taina Nunții*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, 1979
- IDEM, *Familia creștină-laborator al vieții umane*, în „Îndrumător bisericesc”, Sibiu, 1991
- MUNTEANU, Anca, Conf. Dr., *Stadiile dezvoltării. Vârstele copilăriei și ale adolescenței*, Editura Augusta, Timișoara, 1997
- IDEM, *Izvoarele prenatale ale psihismului uman*, în „Revista de psihologie”, nr. 4, București, 1993
- NĂSTASE, Ion, Pr. Lect. Dr., *Iisus Hristos-idealul moral creștin*, în „Buletin Științific”, Seria Teologie Ortodoxă, nr. 1, Pitești, 1998
- NELLAS, Panayotis, *Omul-ființă îndumnezeită*, Editura Deisis, Sibiu, 1994
- NICOLAE, Mitropolitul Banatului, *Înmulțiți-vă și umpleți pământul*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 10-12, Timișoara, 1974
- NICOLESCU, N.I., Diac. Prof., *Minciuna malthusiană și conștiința creștină*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, București, 1953
- PAVEL, Constantin C., Prof. Dr., *Problema răului la Fericitul Augustin*, EIBMBOR, București, 1996
- IDEM, *Patimile omenești, piedică în calea mântuirii*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, București, 1953

- PETREANU, Victoria, Magistrand, *Virtute și păcat în concepția Sfântului Apostol Pavel*, în „Studii Teologice”, nr. 9-10, București, 1957
- PETĂ, Roxana, Psiholog, ENACHE, Ana-Maria, Psiholog, *Homosexualitatea. Diferențe interindividuale și diferențe de opinie*, în „Psihologia”, nr. 1, București, 1992
- POPESCU, Cristian, Pr. Drd., *Chip și asemănare în Teologia Romano-Catolică și în Teologia Ortodoxă*, în „Studii Teologice”, nr. 1-2, București, 1997
- POPESCU, Dumitru, Pr. Prof. Dr., *Ortodoxie și contemporaneitate*, Editura Diogene, București, 1996
- IDEM, *Teologie și cultură*, Editura Diogene, București, 1993
- POPESCU, Ion, Pr. Lect. Dr., *Teologia Dogmatică și Simbolică*, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2001
- PUȘCAȘ, Florin, Pr., *Noțiunea de eutanasiu, un sofism al postmodernității*, în „Ce este moartea?”, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003
- IDEM, *Procreația clinic asistată în teologia diasporei ortodoxe*, în „Revista teologică”, nr. 1, Sibiu, 1998
- RADU, Aurel, Drd., *Temeiurile morale creștine pentru apărarea vieții*, în „Studii Teologice”, nr. 9-10, București, 1984
- RADU, Dumitru, Pr. Prof. Dr., *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, teză de doctorat, în „Ortodoxia”, nr. 1-2, București, 1978
- IDEM, *Valoarea vieții umane și apărarea ei*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, București, 1984
- IDEM, *Aspectul comunitar-sobornicesc al mântuirii*, în „Ortodoxia”, nr. 1, București, 1976
- IDEM, *Taina Preoției*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, 1979
- IDEM, *Sfintele Taine în viața Bisericii*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, București, 1981
- IDEM, *Trăirea creștină*, în „Curs pentru doctoranzii în Teologie”, București, 1993
- IDEM, *Atitudinea moralei creștine ortodoxe față de avort, divorț, abandonul copiilor, imoralitate*, în „Ortodoxia”, nr. 2-3, București, 1994
- IDEM, *Câteva considerații despre păcat*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, 1996
- RAICU, Petru, *Genetica generală și umană*, Editura Humanitas, București, 1997
- IDEM, *Genetica*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967
- RĂDUCĂ, Vasile, Pr. Prof. Dr., *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, EIBMBOR, București, 1996

- IDEM, *Căsătoria-taină a dăruirii și a desăvârșirii persoanei*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, București, 1992
- IDEM, *Avortul*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, nr. 366-377, București, 2004
- IDEM, *Bioetica, familia și morala creștină*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, București, 1999
- REMETE, George, Pr. Lect., *Dogmatica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Ortodoxe de Alba Iulia, Alba Iulia, 1997
- RESCEANU, Ștefan, Pr. Lect., *Atitudinea Bisericii față de avort, divorț, abandonul de copii, droguri, homosexualitate*, în „Pastorație și misiune în Biserica Ortodoxă”, Editura Dunării de Jos, Galați, 2001
- REZUȘ, Petru, Pr. Prof., *Ortodoxia și lumea contemporană*, în „Glasul Bisericii”, nr. 9-10, București, 1970
- RUS, Remus, Asistent, *Concepția despre om în marile religii*, teză de doctorat, în „Glasul Bisericii”, nr. 7-8, București, 1978
- SÂRBU, Corneliu, Pr. Prof., *Familia în cadrul învățaturii creștine*, în „Mitropolia Moldovei”, nr. 3-4, Iași, 1968
- SCHMEMANN, Alexander, *Pentru viața lumii. Sacramentele și Ortodoxia*, traducere de A. Jivi, EIBMBOR, București, 2001
- SCRIPCARU, Gheorghe, *Medicină legală*, Editura Medicală, București, 1993
- SCRIPCARU, Gheorghe, CIUCĂ, Aurora, ASTĂRĂSTOAE, Vasile, SCRIPCARU, Călin, *Bioetica, științele vieții și drepturile omului*, Editura Polirom, București, 1998
- SEMEN, P., Pr., *Cuvântul Scripturii în fața imoralității: pruncucidere, abandonul de copii, divorțul, homosexualitatea*, în „Dialog Teologic”, revista Institutului Romano-Catolic, nr. 2, Iași, 1998
- SGRECCIA, Elio, TAMBONE, Victor, *Manual de Bioetică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, București, 2001
- STAN, George, Dr., *Teologie și Bioetică*, Editura Biserica Ortodoxă, Alexandria, 2001
- IDEM, *Un punct de vedere ortodox despre procrearea medical asistată*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, 2001
- STĂNILOAE, Dumitru, Pr. Prof. Dr., *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1-3, EIBMBOR, București, 1978, 1996 și 1997
- IDEM, *Teologia Morală Ortodoxă*, în „Spiritualitatea Ortodoxă”, EIBMBOR, București, 1981
- IDEM, *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991
- IDEM, *Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica*, EIBMBOR, București, 1992
- IDEM, *Iisus Hristos-lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, București, 1993

- IDEM, *Comunitatea prin iubire*, în „Ortodoxia”, nr. 1, București, 1963
- IDEM, *Să nu ucizi*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 1-2, București, 1964
- IDEM, *Transparența Bisericii în viața sacramentală*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, 1970
- IDEM, *Taina Pocăinței ca fapt duhovnicesc*, în „Ortodoxia”, nr. 1, București, 1972
- IDEM, *Legătura dintre Euharistie și iubirea creștină*, în „Studii Teologice”, nr. 11-12, București, 1984
- IDEM, *Taina Euharisriei, izvor de viață spirituală*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, 1979
- STEKEL, Wilhelm, *Recomandări psihanalitice pentru mame*, Editura Trei, București, 1995
- STOINA, Liviu, Drd., *Aspectul comunitar al vieții umane și creștine*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, București, 1985
- IDEM, *Desăvârșirea creștină după Sfântul Simeon Noul Teolog*, în „Studii Teologice”, nr. 5-6, București, 1985
- IDEM, *Valoarea binelui în viața creștină*, în „Studii Teologice”, nr. 9-10, București, 1985
- STOLERU, Nicolae, Drd., *Viața morală a soților în cadrul unirii conjugale creștine*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, București, 1974
- ȘCHIOPU, Ursula, Prof. Univ. Dr., VERZA, Emil, Prof. Univ. Dr., *Psihologia vârstelor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995
- ȘESAN, Milan, Pr. Prof. Dr., *Revoluția franceză(1789) și consecințele ei religioase*, în „Istoria Bisericească Universală”, vol. 2, EIBMBOR, 1993
- TEOCTIST, Prea Fericitul, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Copiii-imaginea pruncului Iisus*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 7-9, București, 1991
- TEȘU, Ioan C., Pr., *Din iadul patimilor spre raiul virtuților. Cuvinte de folos duhovnicesc din spiritualitatea filocalică*, Editura Christiana, București, 2000
- THUNBERG, Las, *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, traducere de Prof. Dr. Remus Rus, EIBMBOR, București, 1999
- TODOR, Nichifor, Pr., *Taina Sfântului Maslu*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 4, Sibiu, 1988
- TODORAN Isidor, Pr. Prof. Dr., ZĂGREAN, Ioan, Arhid. Prof. Dr., *Teologia Dogmatică*, EIBMBOR, București, 1991

Transplantul de organe, text redactat de Comisia Națională de Bioetică, sectorul „Biserica și societatea” al Patriarhiei Române, aprobat de Sfântul Sinod în sesiunea 15-17 iunie 2004

Transplantul de organe de la animal la om, în cotidianul regional de informații și publicitate „Evenimentul”, Iași, 14. 06. 2006

VASILESCU, Emilian, Diac. Prof., *Sfintele Taine*, în „Studii Teologice”, nr. 1-2, București, 1950

VÂRTEJ, Petrache, *Obstetrică filosofică și patologică*, Editura ALL, București, 1997

VERZAN, Sabin, *Familia în lumina învățaturii Noului Testament*, în „Mitropolia Olteniei”. Nr. 9-10, Craiova, 1954

VINTILESCU, Petre, Pr. Prof., *Sfânta Împărtășanie și spiritualitatea creștină*, în „Studii Teologice”, nr. 5-6, București, 1953

VIZITIU, Mihai Gh., Pr. Drd., *Iisus Hristos-viața lumii*, în „Ortodoxia”, nr. 1, București, 1982

Vocabulaire de theologie biblique, poublié sous la direction de Xavier Leon Dufour et de Jean Duplacy, Les editions du cerf, Paris, 1996

VOICU, Constantin, Diacon Magistr., *Probleme dogmatice în opera „Marele Cuvânt Catehetic” al Sfântului Grigore de Nyssa*, în „Ortodoxia”, nr. 2, București, 1961

VORNICESCU, Nestor, Dr.-Mitropolitul Olteniei, *În El era viața și viața era lumina oamenilor*, în „Ortodoxia”, nr. 1, București, 1980

IDEM, *Învățătura Sfântului Grigore de Nyssa despre chip și asemănare*, în „Studii Teologice”, nr. 9-10, București, 1956

IDEM, *Aspecte ale desăvârșirii în viața Sfântului Vasile cel Mare*, în „Ortodoxia”, nr. 4, București, 1978

WATSON, Lyall, *Moartea ca linie a vieții*, Editura Humanitas, București, 1994

ZĂGREAN, Ioan, Arhid. Prof. Dr., *Creștinismul și drepturile fundamentale ale omului*, în „Studii Teologice”, nr. 3, București, 1952

IDEM, *Morala creștină*, EIBMBOR, București, 1974

